

Голові спеціалізованої вченої
ради Д 70. 705. 03
доктору педагогічних наук,
професору Олександрю Діденку
м. Хмельницький, вул. Шевченка,
буд. 46, 29007

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента
Жембровського Сергія Миколайовича на дисертаційне
дослідження Татаріна Олександра Васильовича на тему
«Формування готовності фахівців прикордонної служби до
застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій
діяльності», подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковою тематикою.

У сучасних умовах, практика виконання бойових завдань на державному кордоні України показує, що їх успіх, а також безпека життя і здоров'я особового складу чергової зміни прикордонного наряду та цивільного населення доволі часто залежить від готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу. На сьогодні професійна діяльність прикордонників характеризується ускладненням службових функцій, передбачає необхідність оперативно відтворювати знання і вміння, володіти ситуацією і компетентно діяти у складній нестандартній ситуації.

Саме тому проблематика формування фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності стала предметом авторського дослідження, яке проводилось відповідно до плану наукової та науково-технічної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького в межах науково-дослідної роботи «Педагогічні умови формування готовності

400 12.02.20
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу, визначенні педагогічних умов формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності.

Тему дисертації затверджено вченою радою Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (протокол № 21 від 20.12.2013 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 17.06.2014 р.).

З огляду на наведені аргументи, наукові пошуки Татаріна Олександра Васильовича мають як теоретичне так і практичне значення.

У дисертації автор поставив за мету визначити й обґрунтувати педагогічні умови формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності та експериментально перевірити їх ефективність. Досягнення поставленої мети базується на виявленні ступеня розробленості проблеми у теоретико-практичній площині, визначенні сутності і структури готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу.

2. Наукова новизна та практична значущість дисертації. Наукова новизна одержаних результатів роботи полягає у тому, що *уперше* обґрунтовано педагогічні умови формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності (упровадження до навчального процесу інноваційних форм і методів підготовки фахівців прикордонної служби; забезпечення єдності фізичної, психологічної та правової підготовки на основі інтегративного підходу; розвиток мотивації фахівців прикордонної служби до професійного самовдосконалення; підготовка викладачів до формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу);

удосконалено:

структурно-функціональну модель формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності, яка складається з організаційно-цільового та змістово-результативного компонентів;

зміст критеріїв сформованості готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності (*мотиваційного, когнітивного, діяльнісного*) за рахунок використання визначених показників;

характеристику рівнів сформованості готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності (високий, середній, низький);

уточнено сутність готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу як професійно важливої особистісної властивості, що забезпечує належний рівень застосування заходів фізичного впливу, охоплює систему знань, умінь і навичок щодо особливостей та правил їх застосування, усвідомлення їх значущості в процесі оперативно-службової діяльності.

Заслуговує на позитивну оцінку **практичне значення одержаних результатів**, яке полягає у впровадженні методичних рекомендацій керівному та педагогічному складу щодо формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності, а також у доповненні змісту навчальних предметів Циклу особистої безпеки та застосування сили, Циклу фізичної підготовки та спорту. Матеріали дослідження було використано персоналом Центру підготовки молодших інспекторів та Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації особового складу Головного центру підготовки особового складу Державної прикордонної служби України імені генерал-майора Ігоря Момота для розроблення індивідуальних завдань з професійної підготовки.

Матеріали дослідження й розроблені методичні рекомендації за умов адаптації можуть бути використані в навчальному процесі навчальних закладів

військових структур і правоохоронних органів, а також для проведення занять із різними категоріями персоналу, на курсах перепідготовки і підвищення кваліфікації.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Військової академії (м. Одеса) (акт реалізації № 28/4/230 від 24.04.2019 р.), Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (акт реалізації № 100/107/1 від 19.06.2019 р.), Головного центру підготовки особового складу Державної прикордонної служби України імені генерал-майора Ігоря Момота (акт реалізації від 12.07.2019 р.), у діяльність Луганського прикордонного загону (акт реалізації від 10.07.2019 р.).

Схвальним є те, що робота чітко структурована і грамотно оформлена. Це свідчить про володіння дисертантом логікою наукового дослідження. Автор використовує широку експериментальну базу. Коректно сформульовані предмет, об'єкт, мета дослідження.

3. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми і ступінь її розробленості, визначено, об'єкт, предмет, мету, завдання наукового дослідження.

У першому розділі – «Теоретичні основи підготовки фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності» – автором з'ясовано стан розробленості проблеми дослідження у педагогічній теорії та практиці, сутність і зміст готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності, сучасний стан цієї підготовки; визначено критерії, показники та рівні оцінки сформованості готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності.

Заслуговує на увагу визначення автором сутності готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу як професійно важливої особистісної властивості, що забезпечує належний рівень застосування заходів фізичного впливу, охоплює систему знань, умінь і

навичок щодо особливостей та правил їх застосування, усвідомлення їх значущості в процесі оперативно-службової діяльності.

Вдалим є виділення у структурі уточненого поняття таких видів готовності: фізичної, психологічної, правової.

У другому розділі – «Обґрунтування педагогічних умов формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності» – визначено та охарактеризовано педагогічні умови формування зазначеної готовності, а також розроблено структурно-функціональну модель формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності.

Під поняттям «педагогічні умови формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу» Олександр Васильович розуміє комплекс цілеспрямованих психолого-педагогічних заходів впливу на особистість військовослужбовця з метою підготовки його до ефективного здійснення комплексу правомірних фізичних і морально-психологічних дій, які використовуються у різноманітних ситуаціях оперативно-службової діяльності та тісно пов'язані з фізичними вправами.

Педагогічними умовами дослідженого процесу ним визначено такі:

упровадження до навчального процесу інноваційних форм і методів підготовки фахівців прикордонної служби; забезпечення єдності фізичної, психологічної та правової підготовки на основі інтегративного підходу; розвиток мотивації фахівців прикордонної служби до професійного самовдосконалення; підготовка викладачів до формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу.

Заслуговує на схвальний відгук вдосконалена дисертантом структурно-функціональну модель формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності, яка містить цільовий (мета, принципи, підходи, компоненти, завдання), організаційно-змістовий (форми, методи, навчально-методичне забезпечення,

педагогічні умови та напрями їх реалізації, етапи), діагностичний (критерії, рівні сформованості, корекційні заходи, результат) блоки.

У **третьому розділі** – «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності» – висвітлено зміст, хід проведення та аналіз результатів експериментальної роботи з перевірки ефективності педагогічних умов зазначеного процесу, подано методичні рекомендації щодо формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу.

Про ефективність запропонованих дисертантом педагогічних умов свідчить позитивна динаміка рівнів сформованості готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу за результатами констатувального та формувального етапів експерименту. Якісний та кількісний аналіз результатів експериментальних досліджень наочно ілюструється численними таблицями, що надає висновкам, теоретичним положенням, практичним результатам логічності та переконливості.

Заслуговує уваги, що для вирішення поставлених завдань на всіх етапах дослідження застосовувався комплекс взаємопов'язаних методів дослідження:

теоретичні – аналіз (порівняльний, дефінітивний), синтез, порівняння, узагальнення, систематизація – для з'ясування стану розробленості проблеми дослідження у педагогічній теорії та практиці, визначення сутності процесу формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності, обґрунтування педагогічних умов реалізації досліджуваного процесу; моделювання – для вдосконалення структурно-функціональної моделі формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності;

емпіричні – анкетування, бесіда, пряме і непряме спостереження, вивчення позитивного досвіду формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності, метод експертних оцінок, самооцінювання – для діагностування

рівня сформованості готовності фахівців; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) – для перевірки ефективності педагогічних умов формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності;

математичної статистики – коефіцієнт конкордації Кендалла – для оцінки погодженості в оцінках експертів; багатофункціональний критерій Фішера – для підтвердження значущості відмінностей вибірок. Схвальним є те, що методи добиралися відповідно до завдань конкретного етапу дослідження.

Загальні висновки в цілому адекватно відображають зміст виконаного дослідження, а додатки вдало його доповнюють.

4. Аналіз змісту автореферату. Зміст автореферату достатньо повно відображає структуру і зміст дисертації.

5. Публікації. Основні положення і висновки дисертації достатньо повно відображають основні наукові здобутки дисертанта, які опубліковані у 19 наукових та інших працях, із них 6 наукових статей – у фахових виданнях України в галузі педагогіки, 2 статті – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття – у періодичному виданні іноземної держави, 10 публікацій (1 – у співавторстві) – у матеріалах наукових конференцій.

6. Дискусійні положення та зауваження до роботи. Є всі підстави для позитивної оцінки дисертації Татаріна Олександра Васильовича як самостійної та завершеної наукової праці. Проте доцільно висловити окремі побажання, вказати на дискусійні моменти та неточності. Зокрема, такі.

1. Друге завдання – «Визначити критерії, показники та рівні сформованості готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності» – сформульовано некоректно, оскільки критерії та показники не мають рівнів, вони потрібні у цьому дослідженні для з'ясування сформованості готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності, а отримані діагностичні дані дають можливість віднести фахівців прикордонної служби до певного рівня сформованості цієї готовності.

2. У дослідженні визначені педагогічні умови формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу. Проте не конкретизовано вид готовності прикордонників до застосування заходів фізичного впливу. Це водночас має бути і психологічним, і професійним, і особистісним видом готовності, а їх формування має суттєві відмінності, кожен з яких може бути окремою темою дисертації.

3. Визначені та запропоновані автором педагогічні умови є досить універсальними, що, з одного боку, дозволяє застосовувати їх для підготовки будь-яких фахівців силових структур, а з іншого – не достатньо повною мірою відображають специфіку формування саме основних видів готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу.

4. У науковій новизні дається уточнення сутності готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу як професійно важливої особистісної властивості. Але готовність у психології та педагогіці трактується як стан, а не як професійно важлива особистісна властивість.

5. Матеріал з підрозділу 3.3 «Методичні рекомендації керівному та педагогічному складу щодо формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності» доцільно було б винести у додатки, тим більше, що він частково дублює матеріал, викладений вище у тексті дисертації.

Проте, висловлені дискусійні положення та зауваження не зменшують загальну позитивну оцінку проведеного дослідження.

6. Загальні висновки і оцінка дисертації. Дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому одержані нові науково обґрунтовані результати. Робота має теоретичну та практичну значущість і є важливим для розвитку теорії і методики професійної освіти.

Дисертаційна робота «Формування готовності фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності» відповідає вимогам, які встановлені нормативними документами до кандидатських дисертацій, зокрема «Порядком присудження наукових ступенів», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня

2013 року № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 року та за № 1159 від 30.12.2015 року), а також наказом МОН України за № 820 від 11.07.2016 року), а її автор – Татарін Олександр Васильович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –

начальник кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського

кандидат педагогічних наук, доцент

Сергій ЖЕМБРОВСЬКИЙ

___02.2020

Підпис Жембровського С.М. засвідчую

ТВО начальника адміністративного управління
Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського

підполковник

04 02.2020

Андрій УШАКОВ